

Ante SEKULIĆ (Zagreb)

HRVATSKI SUBOTIČKI TOPONIMI

U povodu zamišljene proslave 600. obljetnice prvoga spomena imena grada *Subotice* (vjerojatno sredinom 1391. kako misle Lászlo Szekeres, Gašpar Ulmer, skupina subotičkih istražitelja i pisac ovoga rada) potrebno je kraćim prikazom povijesti naselja i do danas sačuvanih hrvatskih toponima na širokom subotičkom području upozoriti na narodne i povijesne značajke spomenutog naselja. Uvjeren da će tragom arheoloških nalaza i čitanjem još nepročitanih isprava, spisa i bilježaka u bliskoj budućnosti biti pomaknuta obljetnica prvoga spomena Subotice, držim uputnim upozoriti da bilješke o toponimima nisu neutemeljene, jer je središnji grad na bačkoj¹ ravnici bio slavensko naselje od prvih njegovih spomena, a prema najstarijim sačuvanim matičnim knjigama — hrvatski (katolički). Sredinom XVII. stoljeća (oko 1650.) pod imenom Subotica spominje ga biskup Mate Benlić u svome izvješću rimskoj *Vjeronplodnici* (Congregatio de propaganda fide)². Hrvati su svoj grad uvijek nazivali *Suboticom/Subaticom*, ali su vlastodršci mijenjali mu ime iz različitih razloga i pobuda. Potrebno je zato pratiti slijed podataka.

I.

Subotica (Zabotka, Sabatka, Szabatka, Zabatka, Szabathka, Szobathiz, Subotica, Sobotitz, Suppodizza, Szabadicza, Szent Mária, Maria Theresiopolis,

¹ O Bačkoj općenito, zemljopisno i povijesno, značajne su knjige i rasprave: Matthias BEL, *Compendium Hungariae geographicum*, I. Possonii, 1777; II., Cas-soviae, 1779. — *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája*, I, II. Zombor/Sombor, 1896. (kratica: BBM) — *Bács-Bodrogh vármegye*, I., II. Budapest, (kratica: BBV) (1909). — Friedrich STELZER, *Geschichte der Batschka*. Neusatz/Novi Sad, 1883. — Stefan BLASKOVITZ, *Batsch*, Geschichte einer tausendjährigen Stadt in der Batschka. Freilassing. — 1965. — György GYÖRFFY, *Az Arpad-kori Magyarországnak. Történeti földrajza*. Budapest, 1966. — Ante SEKULIĆ, *Drevni Bač*. Split, 1978. — Valentin PUTANEC, *Dva stara naziva za Bač: Idrizijev Bakasin* (1154) i *Kinamov Pagatzion* (1164). Zbornik Šeste jugoslovenske onomastičke konferencije, SANU, Beograd, 1978., 49—52. i dr.

² Euzebije Fermendžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica* (...). Zagrabiae, 1892., 342, nr. 1232; 467—469, nr. 1403. — A. SEKULIĆ, *Bački Hrvati*. Zagreb, 1991., 41—45.

Theresienstadt) naselje koje ima svoju veoma dugu povijest a tijekom stoljeća razvilo se u grad i najjače središte bačkih Hrvata.³

O imenu grada P. Skok nije raspravljao, jer »nije sasvim objašnjen odnos značenja našega imena prema mađarskom Szabatka«⁴. Tumačenje I. Iványija da grad označuje mjesto gdje stanuju slobodni ljudi, »slobodnjaci« (prema mađ. riječi *szabad* — slobodan)⁵ nije prihvatljivo, jer je naselje veoma staro, a različiti upisi u ispravama potvrđuju kolebanje pisara i prepisivača do god. 1743, kada je s povlasticom trgovišta naselje dobilo ime *Sveta Marija* (Szent Mária). K tomu treba pripomenuti da isti toponim postoji i drugdje (Subotica, Mala Subotica, Subotka i sl.), gdje jamačno nije moglo biti mađarskog utjecaja. Ime naselja upisano je na zemljovidima već god. 1528, pa na svima do 1699⁶. Tragom franjevačkog ljetopisa i pismohrane može se

³ Najznačajnija literatura o Subotici: Stephanus KATONA, *Historia metropolitanae colocensis Ecclesiae*, I. Colocae, 1800. — István IVÁNYI, *Szabadka szabad királyi város története*, I. Szabadka, 1886 (Povijest Subotice slobodnoga kraljevskog grada, I. Subotica, 1886), II., 1892. — Gabor TORMÁSY, *A szabadkai rom. kat. főplébánia története*, Szabadka 1883, (Povijest subotičke rimokatoličke župe, Subotica 1883). — BBV, I, 181—206. — BBV, II, 339—340. — BBM, II, 173—189. — Ive PRČIĆ, *Subotica i Bunjevci*, Subotica, 1936. — Blaško VOJNIĆ HAJDUK, *Subotica juče i danas*, Subotica 1950. — Tibor KOLOSZI, *Szabadkai sajtó* (1848—1919). Subotica 1973. — ISTI, *Szabadkai sajtó* (1919—1945), Novi Sad, 1979. — Paškal CVEKAN, *Subotički franjevački samostan i crkva*, Subotica, 1977. — Györe KORNÉL, *Szabadka településkepe*, Subotica 1976. — Lászlo SZEKERES *Szabadkai helynevek*, Subotica, 1975. (Subotička mjesna imena); — Tibor GAJDOS, *Kétközönívészeti élet Szabadkán a két világháború között*, Szabadka, 1977. (Umjetnički život u Subotici između dva svjetska rata, Subotica, 1977). — Gašpar ULMER, *Podaci iz istoriju Subotice odkraja XVII do sredine XVIII veka*. Zbornik za istoriju Matice srpske, 15. Novi Sad 1977, (123—130). — ISTI *Subotica 1748. godine*. Rukovet, XIX (1974). Subotica (1974; 3—4, 144—152) — Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, Split, 1978. i dr. — Članci i rasprave: (* * *), *Subotica i Bunjevci*, Danica ili bunjevačko-šokački kalendar za 1981. 22—28. — (* * *), *Iz prošlosti Bunjevaca — Iz prošlosti Subotice*, Subotička Danica za 1893, 30—54. — p. B. (Blaško RAJIĆ), *Subotica*, Subotička Danica za 1919, 29—55. — Đorđe Popović-Munjatović, *Subotica*. Subotica, 1922. — Historikus (?), *Iz prošlosti grada Subotice*, Književni sever, I (1925), knjiga 1, svez. 1. 33—34. — Mijo MANDIĆ, *Bačka Subotica*. Subotička Danica za 1926, 77—79. — (* * *), *Subotica i Bunjevci*, Subotička Danica za 1928, 46—49. — Marko PROTIĆ, *Zlatni dani Subotice od oslobođenja 13. novembra 1918. do potpisa mira 1920*. Subotica 1930. — Milivoje V. KNEŽEVIĆ, *Kako je Subotica oslobođena*. Književni sever, VIII (1932), knjiga VIII, svez. 1, 19—27. Subotica, 1932. — Ive PRČIĆ, *Subotica za 50 godina*, Subotička Danica za 1933, 37—38. — dr. — Treba upozoriti na feljtone u *Subotičkim novinama* od 1975. do 1980.

⁴ Petar SKOK, *Toponomastika Vojvodine*, Vojvodina, I, Novi Sad 1939, 127. (U raspravi P. Skoka ima dosta nejasnoća u tumačenjima imena naselja u Bačkoj, odnosno u Vojvodini. Nije pokušao raščlaniti toponim Subotica).

⁵ *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, svez. 4, 342—343. Sažetak iskopavanja T. Šafarika, F. Ivaničeka, M. Šulmana, L. Sekereša. Primjerice: nalazišta starčevačke kulture, iz kamenog doba, neolitika; iz VII—IX. stoljeća, iz XII—XIV. stoljeća i sl. — usp. FsS, 12.

⁶ Zemljovid Lazara Deáka 1528. — Zabatka; Mathes Zündt 1567. — Sabbatka; Wolfgang Lazius oko 1570. — Sabatha; Ivan Zsámboki 1579. — Sabatka; Gerard Mercator — oko 1585. — Zabatka; John Speede 1529. — Zabatca; W. Johnson Bleau — Johannes Bleau oko 1647. — Zabatka; Jacob von Sandrat 1664. — Sabatka;

utvrditi da su bački Bunjevci grad zvali Subatica/Subotica. U ispravi od 25. rujna 1724. grad se spominje kao Soboditz⁷, a Petar Dubina potpisuje 6. srpnja 1728. pred Jakovom Sučićem, vicekapetanom, namiru hrvatskim jezikom: »dajem na znanje svim ovo pismo stiocem da su me u residentii Szubotickoi (...) prid mnogoposctovanim praesidentom Jerolimom (...) iz cista sve izplatili«.⁸

Teško je odgovoriti na pitanje kada je Subotica nastala i koji su bili njeni stanovnici. Nema nigdje zabilježeno kada je grad nastao, a I. Iványi priznaje da se u nedostatku povijesnih isprava može samo pretpostavljati⁹. Misli se da je Subotica kao naselje nastala negdje sredinom XIII. stoljeća¹⁰, ako ne prije, onda jamačno nakon tatarskih pustošenja, za kralja Bele IV. (1235—1270)¹¹ — Budući da je grad podignut na eolskoj akumulativnoj ravnici na 114 m nadmorske visine, na graničnoj zoni dvije prirodne i privredne cjeline: subotičke pješčare na sjeveru i pjeskovito-lesne ravni na jugu, treba, unatoč pomanjkanju povijesnih isprava (do sada)¹², vjerovati da je naselje nastalo prije XIII. stoljeća.

U povijesnim knjigama, poglavito mađarskim, kao prvu ispravu u kojoj se spominje Subotica pisci bilježe onu iz Arhiva obitelji Zichy¹³. U njoj se poimence spominje zlikovac Augustin dictum de Zobotka, pa Iványi drži da Zobotka nije drugo nego Subotica (Szabadka)¹⁴. Taj su podatak preuzeli i drugi pisci¹⁵. Druga isprava govori o Subotici u sporu između subotičkih žitelja i onih iz Vathorka (Iványi misli da je to pustara Oštorak, nedaleko od Ludoša)¹⁶. Pisar Gabrijel izdao je pod pečatom kralja Žigmunda krivotvorenu ispravu o slobodnom posjedu Subotici¹⁷. Početkom svibnja 1439. god. darovao je kralj Albert svoj posjed Suboticu poznatom Ivanu Hunyadiju, a uz nju još Madaraš, Tavankut i Halaš¹⁸.

Subotica je nakon smrti I. Hunyadija (1456) postala vlasništvo Mihovila Szilágyja. Kad je pak nakon tri godine (1459) vlastelin umro bez nasljednika,

S. Sanson 1664. — Szabatka; Nicolas Sanson oko 1689. — Zabatka; turski zemljovid 1699. — Szobotga.

⁷ Ugovor o kupnji kuća (emptio 4 domunculorum) koje su trebale biti srušene zbog gradnje novoga samostana. Usp. FsS, 40—42.

⁸ Vlastite bilješke, 30. studenog 1971. Izvornik namire čuva se u samostanskoj pismohrani.

⁹ IVÁNYI, I, 35 (»adatok hiányában csak véleményünk lehet«).

¹⁰ IVÁNYI, I, 36; usp. FsS, 13.

¹¹ Ista djela.

¹² Usp. Jovan Đ. MARKOVIĆ u knjizi *Gradovi Jugoslavije*, Beograd 1971, 79—84; Branislav BUKUROV, *Subotica*, EJ, sv. 8, Zagreb 1971, 205, s. v.

¹³ Usp. FsS, 14. (Arhiv obitelji Zichy, sv. IV, 468); usp. G. TORMASY, *A szabadkai főpleb. története*, 7; IVÁNYI, I, 36.

¹⁴ Ista djela, ondje.

¹⁵ Usp. L. SZEKERES, *Szabadkai helynevek*, 47; G. TORMASY, Tin Kulić, P. Pekić, M. Mandić i dr.

¹⁶ IVÁNYI, I, 37.

¹⁷ IVÁNYI, ondje (»item una litera super libertate possessionis Szabathka sub sigillo Sigismundi regis secreto, cum medio capite aquilae facta...«).

¹⁸ FsS, 14. (U Požunu, 9. svibnja 1439. Isprava u Iványi, II, 425. — »... op-pida seu possessiones nostras Madaras, Tavankut, Zabathka et Halas appellatas...« Iványi tumači *possessio* kao *naselje, mjesto, grad.*)

Subotica je pripala Matiji Korvinu. No uskoro je kao dar pripala Ivanu Pongráczu, a darovnica je potvrđena 1464.¹⁹ Vlasnik I. Pongrácz umro je 22. prosinca 1476. a posjede je oporučno ostavio svom sinu Matiji. U to doba, za Matije Pongrácza, izbio je spor između Subotice i bačko-kaločkog nadbiskupa Petra II.²⁰ oko plaćanja desetine.²¹ Budući da je pismo nadbiskupovo upućeno *honorabili Lucae presbytero, plebano de Zabathka* (časnom svećeniku Luki, župniku subotičkom)²², treba zaključiti da je Subotica prije mohačkog boja imala već toliko žitelja da je bilo potrebno »osnovati samostalnu župu«²³. O župniku Luki ne zna se ništa: je li bio prvi ili tko zna koji po redu. Povijesna vrela ne kazuju odakle je bio, niti gdje je umro«²⁴. Zaključuje se samo općenito: »već u 15. stoljeću bila je potpuna župa«.²⁵

Subotica je prije mohačkog boja (1526) promijenila nekoliko gospodara. Neki povjesničari (Steph, Katona, Ist. Iványi i dr.) pišu da je Subotica nakon smrti Matije Pongrácza postala vlasništvo kralja Vladislava II, jer prijašnji vlasnik nije imao djece. Zamjenom posjeda gospodarom Subotice postao je Ivan Korvin.²⁶ Međutim, god. 1504. predao je I. Korvin »castrum Szabatka et possessiones Madarász, Tavankut...« i druga naselja Mirku Töröku.²⁷ I. Iványi tumačio je ispravu od 13. ožujka 1511. nepoznata podrijetla i mislio da je Subotica u ono doba bila u sklopu čongradske županije.²⁸ Početkom XVI. stoljeća budimski kaptol uređuje svojim ispravama god. 1518. i 1519. o Subotici. Naime, unatoč tome što je obitelj Török imala potrebne isprave i gospodarila Suboticom, ipak je Katarina, žena Lovre Iločkog (bila je kćerka Ivana Pongracza), podnijela tužbu glede posjeda obitelji Török. Uspjeha s tužbom nije bilo, pa je Subotica ostala vlasništvo obitelji Török, jer je sin Mirkov i njegov nasljednik Valentin (Bálint) uspio zadržati svoje posjede sve do turske provale, kada je i sam god. 1541. pao u ropstvo.²⁹

U doba bune *Jurja Dože* (György Dózsa) nema o Subotici podataka, ali I. Iványi pripominje da je nemoguće i pomisliti da je grad bio pošteđen »usred tolikog pustošenja« dok su danju i noću gorjela vlastelinska imanja na svoj širini obzora. Spominje također Antuna Vrančića koji je kao svjedok to krvoproliće god. 1514. uspoređivao s biblijskim Herodovim dobom. Osvetnič-

¹⁹ FsS. 14. — Povelja kraljeva izdata je 7. rujna 1464 (In vigilia Nativitatis B. M. V.) u prvoj godini nakon kraljeve krunidbe. Darovnica je valjana i za nasljednike — ipsiusque heredibus et posteratibus universis.

²⁰ KATONA, I. 457—501. (Kralj Matija proglasio je svoga kancelara Petra nadbiskupom bačko-kaločkim, nakon kratkog biskupovanja Jurja I. /Georgius I./)

²¹ IVÁNYI, I. 8; FsS 14. (Spor je oko godine: 1496. ili 1497. Isprava je izdata u Baču, die dominica, octavio di festi B. Ioannis Apostoli et Evangelistae. Ivány, I, 8, prihvaća 1496.)

²² G. TORMASY, *nav. dj.*, 7; FsS, 15.

²³ Isto djelo.

²⁴ FsS, 16. (Kratice za A. SEKULIĆ, *Tragom franj. ljetopisa...*).

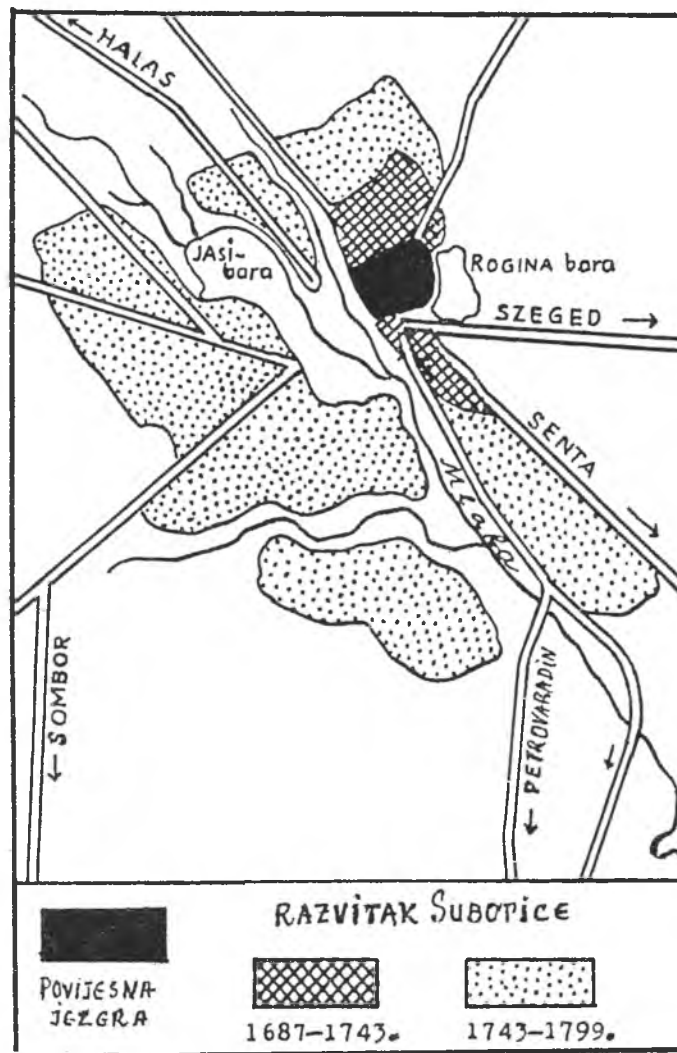
²⁵ BBV, II, 339.

²⁶ St. KATONA, *Historia critica* (...), XVIII, 305; IVÁNYI, I. 41; FsS, 16.

²⁷ FsS, 16; IVÁNYI, II, 9 (dodatak *Isprave*) pripominje da podrijetlo isprave još nije poznato.

²⁸ Usp. IVÁNYI, II, 9—10 (*Isprave*); FsS, 16.

²⁹ IVÁNYI, I, 44; PEKIĆ, 92; FsS, 16.

ka odmazda vlastelina nad nezaštićenim, nemoćnim seljacima počela je nakon ugušenja bune.³⁰

U razdoblju između mohačkog boja i konačnog pada pod tursku vlast uključene su godine gospodstva Ivana Crnog u Subotici. Za neke pisce Ivan Crni bio je nasilnik,³¹ za druge bio je car,³² a treći tvrde da se ponašao kao

³⁰ IVANYI, I, 45; FsS, 16 i bilj. 54.

³¹ G. TORMASY, *nav. dj.*, 9.

³² IVANYI, I, 49; FsS, 17.

srpski despot koji je oko sebe skupljao Srbe³³. U promjenljivom nadmetanju Ivana Zapolje i Ferdinanda oko prijestolja, kako je već spomenuto, Ivan Crni (Ivan Nenad) održao se do god. 1527, kada je smrtno ranjen umro u Tornjošu.³⁴ Odsječenu glavu Ivanovu poslao je Valentin Török u Budim.³⁵

Turska uprava u Subotici počela je jamačno god. 1542. istodobno kao i u Segedinu.³⁶ Već je prije spomenuto da se svijet sklanjao pred novim gospodarima na okolišnim širokim subotičkim ravninama, na pustarama, u zemunice, koje su bile domovi i skloništa. Mađarski pak pisci tumače ulogu mustulundžija, nevjestinih pratilaca u svadbenim običajima bačkih Bunjevaca, kao spomen na tursko doba, kad je zbog česte nasilne otmice djevojaka bila potrebna pratnja.³⁷ Budući da opstojnost zemunica, podzemnih prostorijskih i mustulundžija pisci stavljaju u sredinu XVI. stoljeća, treba prihvatiti činjenicu da je bačkih Bunjevaca sigurno bilo u Subotici u prvoj polovici XVI. stoljeća, svakako prije slojevitih seoba krajem XVII. stoljeća. Pripominjem, da se ime naselja u turskim spisima bilježi kao *Subotica*.

O dolasku Bunjevaca ima rasprava koje su pozorno pratile smještaj i razvitak doseljenika³⁸, ali ima ih u kojima pisci nisu željeli skupiti podatke i svjedočanstva o njima³⁹. Franjevački ljetopisac sastavljao je i pisao svoje bilješke prema vrelima: *ex relatione; vivi ad hunc*; *Chronica Hungarica*; *Istvánfy*⁴⁰ — kako je pripomenuto na rubovima stranica.⁴¹ Međutim, subotički Dalmatinci — bački Bunjevci podnijeli su težinu turske vlasti.⁴² Doduše, jedva se ponegdje može utvrditi mjesto davnih zemunica i podzemnih prostorijskih (G. Tormásy), ali u povijesnim vrelima koja su do sada bila dostupna nema spomena da je još koji narod »u to doba« dijelio životne tegobe i pogibelji s Dalmatincima; bačkim Bunjevcima.

O bunjevačkim selidbama u Bačku u XVII. stoljeću povjesničari pišu i redovito spominju ljetopis »glavnog samostana« u Gyöngyösu te djelomice »zgodopis« segedinski, jer su ondje boravili subotički franjevci dok još nisu

³³ BBV, I, 182.

³⁴ IVÁNYI, I, 54, O Tornjošu citat: »ad unam villam Tornos. Et illa villa constabat decem miliaria ad Zeghed et tria miliaria distabat (...) ad Zabotka«.

³⁵ IVÁNYI, I, 54; FsS, 17; PEKIĆ, 38 i sl. — O podignuću spomenika Ivanu Nenadu (Ivanu Crnom) god. 1927. usp. Tibor GAJDOS, *Képzőművészeti élet* (...), 48—50.

³⁶ IVÁNYI, I, 56; BBV, I, 182; FsS, 18.

³⁷ BBV, I, 182; IVÁNYI, II, 598; I, 67.

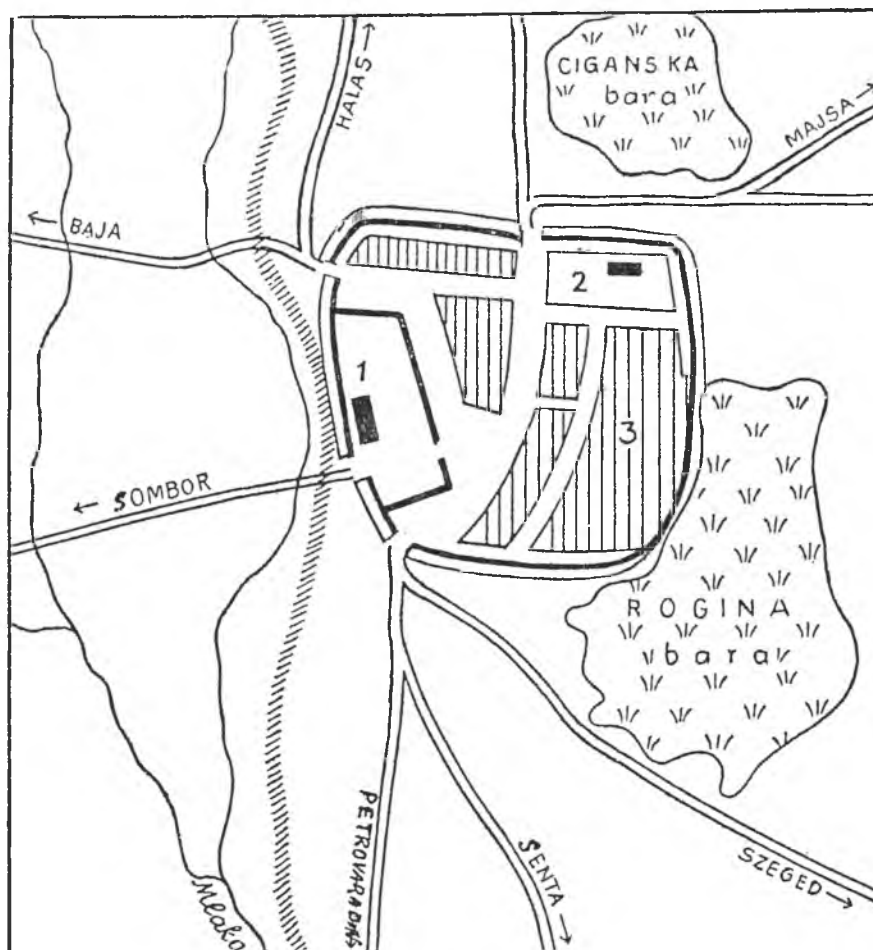
³⁸ Usp. pogl. III. *Bački Bunjevci* u knjizi A. SEKULIĆ, *Bački Hrvati i Literraturu*.

³⁹ Primjerice: Aleksandar Martinović, *Istina o Bunjevcima i Šokcima*, Subotica 1940; ISTI, Hrvatskom pevačkom društvu »Kolo«, Subotica 1940, pamfletskih spisa ima u novije doba.

⁴⁰ Nikola (Nicolaus, Niklós) *Istvánfy* (Istvánffy) mađarski povjesničar i državnik. Rođen je 1538. (Kisaszonyfalva), a umro je 1605. u Vinici kraj Varaždina. Imao je posjede u Hrvatskoj, bio je član Hrvatskog sabora i ugarski palatin. Dobar je poznavatelj povijesne građe, napisao je djelo *Historiarum de rebus Hungaricis libri XXXIV*, Köln 1622. Djelo mu je dragocjen izvor za hrvatsku i ugarsku povijest.

⁴¹ FsS, 7, 19.

⁴² G. TORMÁSY, *nav. dj.*, 12; FsS, 20; BBV, II, 335—336; IVÁNYI, I, 56—93; *Protoc. conv. Sub.*, 1—9.

Tlocrt Subotice krajem XVII. stoljeća 1. Najstariji dio grada s kulom
— 2. Crkveni trg — 3. Nastambe i ulice

imali svoga samostana.⁴³ Gyöngyöški ljetopis ima vrijednost vrela, a u našim krajevima sačuvana su njegova tri rukopisna primjerka: u Slav. Brodu,⁴⁴ Slav. Požezi⁴⁵, te onaj što je pripadao samostanu u Velikoj.⁴⁶ Podaci o seobi

⁴³ FsS, 32—39; PEKIĆ, 79; BBV, II, 339.

⁴⁴ Josip BÖSENDORFER, *Prikaz povijesti franjevaca na slavenskom Jugu, njihova školstva, života i rada fra Ivana Stražemanca, prvog slavenskog topohistoriografa*, Dobri pastir X—XVI (1966), 408—412.

⁴⁵ Protocol. conv. Possegiensis S. Spiritus, sign. B—1—1; usp. FsS, 24 prema podacima F. E. Hoška, v. bilj. 114 ondje.

⁴⁶ FsS, 24, bilj. 114.

veće skupine Bunjevaca u jesen 1686. uputili su povjesničara Trpimira Macana na pojednostavljeni zaključak o starosjediocima i novim doseljenicima: »Dolaskom Bunjevaca povećao se broj Hrvata u Bačkoj. Njih su prosvjeđivali franjevci iz Segedina i obilazili franjevci iz Bosne.«⁴⁷

Teškoće i pogibelji subotičkih Bunjevaca nisu bile malene, jer su Turci dugo bili u subotičkoj tvrđavi. Zanimljivo je da se ne zna pouzdano kada je i kako turska posada napustila to svoje uporište.⁴⁸ O izgledu tvrđave, subotičke kule, objelodanio je Gašpar Ulmer nedavno (1977) podatke i nacrt s kraja XVII. stoljeća, kada je god. 1697. vojska Eugena Savojskog bila utaborena na obalama Palića.⁴⁹ Nakon odlaska Turaka iz Subotice tvrđava je postala franjevačka crkva, a u kuli je bila prva kapelica (u prizemlju)⁵⁰. Ubilježbom krštenika počelo se 1. listopada 1687. Matična knjiga krštenika sačuvana je u Subotičkoj biskupiji⁵¹, a prvi duhovnik koji je upisivao subotička imena i podatke o krštenicima bio je — kako je već spomenuto — fra Bariša Benjović.⁵² Ta matična knjiga je potvrda da su svi krštenici bili Hrvati.⁵³ Jamačno su franjevci krstili i upisivali i onu djecu koja nisu bila sinovi i kćeri subotičkih roditelja, nego iz sela koja su pripadala područnim crkvama kojima su upravljali franjevci.

Nakon odlaska Turaka uređena je Vojna krajina u Potisju⁵⁴, a prema nacrtu koji je prihvaćen 21. listopada 1702. uključeni su u sastav gradovi Subotica i Sombor, dok je glavno zapovjedništvo bilo u Segedinu.⁵⁵ Prema bilješkama franjevačkog ljetopisca oko negdašnje Subotice osim dva opkopa oko utvrde (nutarnji i vanjski) bile su i dvije močvare (bare): prva istočno od utvrde prema Segedinu, a druga na prostoru zvanom *Mlaka*. Ljetopisac zato misli da »tako okružena močvarama Subotica je bila sposobna oprijeti se provalama neprijatelja i bila je uvijek spremna«.⁵⁶ Među graničarskim obiteljima u Subotici bile su poznate: Sučić, Marčetić, Kajić i Vujević.⁵⁷ Na

⁴⁷ Trpimir MACAN, *Povijest hrvatskog naroda*, školska knjiga, Zagreb 1971, 117.

⁴⁸ Usp. BBV, I, 183.

⁴⁹ Gašpar ULMER, *Subotička tvrđava nije više tajna*. Subotičke novine 1977, 3, 21. siječnja 1977. — Kopiju nacрта ima franjevački samostan u Subotici.

⁵⁰ Protocol. conv. Sub., 9—16 (Quid post bellum Turcarum gessum et quomodo castellum et a quibus inhabita); FsS, 32.

⁵¹ Osobno svjedočanstvo iz god. 1968. i 1978. — G. TORMASY i I. IVANYI pišu da je početak ubilježbe bio 1. prosinca 1687. Jamačno misle da je početak vezan za početak crkvene godine (prva nedjelja Došašća).

⁵² Fra Bariša (Bartholomeus) Benjović bio je vjerojatno podrijetlom izvan Bačke, ali ostao je s Bunjevcima do svoje smrti. Usp. FsS 35, bilj. 200.

⁵³ Među prezimenima su: Parčetić, Vuković, Marković, Merković, Mamužić, Margetić, Ivković, Kulić, Rajić, Sučić (.), Bukvić, Blesić, Čović, Knezović, Kopilović, Kaić, Guganović, Malagurski, Mačković, Bošnjak, Stipić, Zelić i dr. — IVANYI, II, 246, piše da je po svjedočanstvu ove (matične) knjige rimokatoličko stanovništvo isključivo bunjevačko (hrvatsko).

⁵⁴ Usp. IVANYI, I, 98—177 (*A határőrség szervezése 1686—1703. — Ustrojstvo graničara 1686—1703*); PEKIĆ, 72—75; BBV, I, 183; Protocol. conv. Sub., 9—16.

⁵⁵ PEKIĆ, 75; FsS 33.

⁵⁶ Protocol. conv. Sub., 9—10; FsS 33. — IVANYI, I, 102—103; II, 157—158. — spominje *Roginu baru, Mlaku, Jasibaru, Jasenovu* i dr.

⁵⁷ Ondje.

gradskom pečatu (u sredini je lav koji lijevom nogom drži uspravni mač) nalazi se natpis: *Sigil. Comun. Milit. in Sabatka*.⁵⁸

O povlasticama što su ih subotički graničari dobili treba zabilježiti goleme zemljišne prostore: Čantavir, Ludoš, Verušić, Tompu, Zobnaticu, Žednik, Vantelek, Đurđin, Bajmok, Tavankut, Sebešić i Kelebiju. Međutim, zemljišni posjedi nisu u ono doba donosili veći i značajniji prihod.⁵⁹ Početkom XVIII. stoljeća u subotičkom životu sudjelovao je fra Jerko Guganović, koji se spominje s nadimkom Ludoški (Ludassi). Bio je, naime, iz obitelji Gugunović, a rođen je i odrastao u Ludošu. Uz fra Barišu Benjovića odlazio je fra Jerko Guganović među puk, a kad je određen za stalnog dušobrižnika (1695), stanovao je u Subotici, u tvrđavi, u nekom sobičku, dok je manja prostorija u prizemlju bila kapelica.⁶⁰

Za bune Franje Rákóczyja sklonio se dio subotičkog stanovništva u Petrovaradin.⁶¹ U nemirima subotička tvrđava je ostala čitava,⁶² a kad se nemir počeo stišavati, došlo je drugo zlo: kuga god. 1707⁶³. Kuga je desetkovala svijet⁶⁴, a kad su se vremena poboljšala, tekao je život pun skrbi za svagdašnjicu. U Subotici je ustanovljena stalna franjevačka kuća⁶⁵ tvrđava je preuređena u crkvu.⁶⁶ Graditelj Matija Kajer stvarao je neprilike, nije međutim dočekao posvetu crkve jer je umro početkom 1736, a crkvu je 15. travnja 1736 (nedjelja Dobroga Pastira, druga po Uskrsu) posvetio u čast sv. Mihovilu Arkanđelu bački i katolički nadbiskup Gabrijel Herman Patačić od Zajezde. Ljetopisac bilježi da je to bilo »za pape Klementa XI, za austrijskog cara Karla III (...) brigom i skrbi redovničke braće (...) te isključivo doprinosom dobročinitelja, vjernog puka«⁶⁷. Pripomenuti treba da je o. Jerko Guganović, pokretač poslova oko podizanja crkve, umro u jeku radova god. 1732.⁶⁸ Prvi franjevački župnik kojega službeno spominju crkvene i svjetovne isprave bio je Josip Kovač.⁶⁹ Iz nadbiskupske isprave o obnovljenoj župi u Subotici ne spominje se da je tko prije franjevaca upravljao župom.

Ugarska je uspjela u svojim zahtjevima za ukinućem Vojne krajine; međutim, između Odluke o dokuću vojne uprave 1741. do zbiljskog ostvarenja 1745. uspjeli su subotički stanovnici dobiti Povelju o proglašenju naselja

⁵⁸ BBV, I, 183.

⁵⁹ Protocol. conv. Sub., III, 16—23. (Quid ante et post Revolutionem Kuruc-zonicam et quomodo nos Castellum obtinuerimus); IVANYI, I, 112; FsS, 34.

⁶⁰ FsS 36; IVANYI, II, 261; Mijo MANDIĆ, *Bunjevačko plemstvo*, Subotička Danica za 1927, 46. (M. MANDIĆ spominje plemenitaše Guganoviće god. 1745, ali oni su iz Kunbaje. Nije istražena moguća sveza Guganovića iz Ludoša i onih iz Kunbaje).

⁶¹ Protocol. conv. Sub., 16; FsS, 37.

⁶² U tvrđavu su se opet uselili kapetani, usp. FsS, 37.

⁶³ G. TORMASY, *nav. dj.*, 25; FsS, 37; PEKIĆ, 83 (isto bilježe IVANYI, DUDAS, M. MANDIĆ i dr.)

⁶⁴ FsS, 38.

⁶⁵ Protocol. conv. Sub., III, 15—16, IVANYI, II, 263.

⁶⁶ Protocol. conv. Sub., 24—34 (De aedificatione Ecclesiae...); FsS, 42, bilj. 231, 233.

⁶⁷ FsS, 43 (prema Protocol. conv. Sub., ondje).

⁶⁸ FsS, 42.

⁶⁹ IVANYI, II, Isprave, br. 30; ISTI I, 121; KATONA, II, 176—178; FsS, 38.

slobodnim komornim gradom (trgovištem).⁷⁰ U Povelji se utvrđuju pustare koje pripadaju gradu: Čantavir, Verušić, Tompa, Ludoš, Zobnatica, Žednik (Načvin, Nagyfény), Vantelek, Đurđin, Bajmok, Tavankut, Sebešić i Kelebija.⁷¹ Budući da je bilo uređeno Poveljom da svi građani moraju jednako snositi pristojbe, namete i terete, izbili su žestoki nesporazumi i oporbe plemenitaša i Srba.⁷² Dio Srba iselio se u šajkaška mjesta,⁷³ a nezadovoljni plemenitaši pak u Lemeš,⁷⁴ kao što su bili učinili i somborski nezadovoljnici. Poveljom o proglašenju trgovištem izmijenjeno je ime grada, pa je nazvan *Sveta Marija* — *Szent Mária*. Novi grb grada bio je vodoravno podijeljen na dva dijela. Na gornjem plavom polju bila je sveta Terezija Avilska u redovničkoj odjeći kako moli pred raspelom položenim na oltaru koji je pokriven crvenom tkaninom. Uz križ je knjiga. Na donjem crvenom polju je dvorepi lav koji se propinje, a desnom šapom drži mač. Na pečatu gradskom je grb i oko njega natpis »*Sigillum Regio Privilegiati Oppidi Szent Maria 1743.*«⁷⁵

Treba upozoriti na dva podatka iz povijesti Subotice tijekom XVIII. stoljeća. Prvi je vezan za crkvene promjene, a drugi je značio promaknuće grada, no oba su imala težinu odlučnih prekretnica.

Prosvjetiteljsko doba zaoštrilo je pitanje franjevačkih župa. Vladari (poglavito Marija Terezija i Josip II.) voljeli su imati utjecaj u crkvenim poslovima, posebice u crkvenoj upravi. Franjevci su po naravi svoga redovništva bili izuzeti od vlasti biskupske uprave, a podvrgnuti samo svome redu, odnosno poglavarima u Rimu. Poseban položaj franjevačkog dušobrižništva imao je k tomu i snažan utjecaj na društveni život puka u Podunavlju. Čini se zato uputnijim u tom svjetlu (društveno-političkom) promatrati oduzimanje župa od franjevaca u Baču, Subotici i Somboru nego u želji vladara da se domognu samostanskih dobara. Spor oko subotičke franjevačke župe odugovlačio se dugo, a salvatorijanski provincijali nisu također pokazivali puno razumijevanja za želje gradskog subotičkog poglavarstva, pa su tako pospjeli konačnu odluku, da se župa preda biskupijskom svećenstvu. Konačno, nadbiskup Josip de Batthyán ukinuo je franjevačku župu u Subotici, a 1. listopada 1773. počeli su subotičku župu voditi biskupijski svećenici.⁷⁶ Prvi župnik bio je Stjepan Ranić, a za njim su bili: Ivan Lukić, Pavao Bednarić⁷⁷, Pavao Sučić, Antun Šarčević, Adalbert (Bela) Čorda, Ivan Probojčević, Matija Mamužić, Veco (Feliks) Mamužić, Dezider Vojnić, Lajčo Budanović, Matiša Zvekanović i Franjo Vujković.⁷⁸ Temeljac za novu župnu crkvu, današnju stolnu crkvu subotičku, postavljen je 15. listopada 1773.⁷⁹ Stara gradska vijećnica

⁷⁰ IVÁNYI, I, 127; PEKIĆ, 92; FsS, 46.

⁷¹ IVÁNYI, I, 127; PEKIĆ, *ondje*; FsS, 48.

⁷² Protocol conv. Sub., s. a.; PEKIĆ, 95; IVÁNYI, I, 174—182; Gašpar ULMER, *Subotica 1748. godine*, Rukovet, XIX (1974), knj. XXXIX, 3—4, 1445—152, Subotica 1974.

⁷³ PEKIĆ, 93—94.

⁷⁴ FsS, 49, bilj. 267—269.

⁷⁵ IVÁNYI, I, 139—146; BBV, I, 184; FsS, 50.

⁷⁶ FsS, 60—67; IVÁNYI, II, 274—275; G. TORMASY, *nav. dj.*, 52—54.

⁷⁷ KATONA, I, 118.

⁷⁸ FsS, 77, bilj. 425, *ondje*. (Sadašnji katedralni župnik /1990/ je Stjepan Beretić).

⁷⁹ Usp. Protocol. conv. Sub., 79 (De acceptione a nobis parochia); FsS, 68; Schem, primus, 46.

(Gradska kuća) sagrađena je 1751.⁸⁰, a početkom XX. stoljeća podignuta je nova na mjestu stare. Nova se odlikuje posebnim slogom, a svojim položajem gospodari gradom.⁸¹ Uz spomen o gradnji stare Varoške kuće treba zabilježiti da je među najstarijim zgradama u Subotici zavjetna kapelica sv. Roka. Gradnja je počela 5. rujna 1738., a posvećena je 18. lipnja 1739. Obnavljana je više puta i sačuvana je do danas.⁸²

Drugi podatak značio je — kako je spomenuto — promaknuće grada. Radi se o povlastici slobodnoga kraljevskog grada. Tumačenja o postupku i razlozima koji su bili odlučni za dodjelu te povlastice Subotici veoma su različiti.⁸³ No, nakon upornih nastojanja Petra Josića, Šimuna Prčića, Ivana Sučića, Antuna Parčetića, Martina Mamužića i dr. carica Marija Terezija odlučila je 22. siječnja 1779. proglasiti Suboticu slobodnim kraljevskim gradom, ali pod imenom Maria Theresiopolis.⁸⁴ Uz potvrdu vlasništva već spomenutih 12 pustara, Povelja je obvezala gradsko poglavarstvo da Bajmok i Čantavir prije urede kao sela, uređena naselja. Prva svečanost u povodu Povelje bila je 22. svibnja 1779. Na dočeku izaslanstva, na Tompi, Antun Parčetić »biranim riječima sa velikim zanosom ocrta bunjevačkom zaslugom, a kraljičinom dobrotom postignutu slobodu Subotice«.⁸⁵ Završna svečanost bila je 1. rujna iste godine.⁸⁶ — Grb subotički postao je raskošniji jer je u gornjem polju, osim zaštitnice grada sv. Terezije bila još Gospa s djetetom Isusom, a svetica pruža ruke prema djetetu. Na donjem polju dvorepi zlatni lav se propeo i u desnoj šapi drži mač. Na pečatu je bio latinski natpis »*Sigillum Liberae et Regiae Civitatis Maria Theresiopolis*«.⁸⁷

Promaknuće grada bilo je istodobno i opterećenje. Trebalo je isplatiti otkupninu, što nije bilo jednostavno i lako. Uz te brige trebalo je urediti i dva sela, što nije bilo bez teškoća. God. 1780. umrla je Marija Terezija, a nasljednik Josip II. unio je nove preinake u ponašanje i u ustrojstvu države i upraviteljstva općenito. Vladar se upleo u rat s Turcima, pa je trebalo opskrbljivati vojsku hranom, smještajem, drvom i sijenom. Josip II. boravio je u Subotici tri puta (1786, 1788, 1789).⁸⁸ U to doba u Suboticu dolaze obrtnici. Vladari pak nisu bili duga vijeka: Josip II. umro je 1790. Njega je naslijedio Leopold II. Nije dugo carevao, jer je umro 1792, a naslijedio ga je Franjo I, za čije su se vladavine smijenila stoljeća. Treba ipak pripomenuti da je jozefinizam bio doduše kratka vijeka, ali prodorna zamašaja, utirao je

⁸⁰ BBV, I, 184.

⁸¹ Gradnja Gradske kuće (Varoške kuće) trajala je od 1908. do 1912. Nacrt je izradio Marcel Komor, a izvodači su bili Franjo Nagy i Luka Kladek. Podaci o gradnji u knjizi: *Szabadka város közigazgatása 1902—1912 években*, Szabadka (Subotica) 1912, 164—176.

⁸² Protocol. conv. sub., 34; IVANYI, I, 126; FsS, 44.

⁸³ BBV, I, 184, povezuje povlasticu s nesporazumima koji su bili među stanovništvom, odnosno srpska nastojanja da steknu povoljniji položaj nego što su ga imali.

⁸⁴ IVANYI, I, 246; FsS, 70—74 (s bilješkama).

⁸⁵ PEKIĆ, 113.

⁸⁶ IVANYI, I, 256—282; FsS, 74 (s bilješkama).

⁸⁷ PEKIĆ, 113; BBV, I, 185.

⁸⁸ Isto djelo.

putove novim zbivanjima. U temeljima stare Evrope odjeci s pariških barikada drmaju prijestoljima, ruše potpornjake društva, potiču nadu u boljitak, krijepe vjeru u nedohvatnu sreću.⁸⁹

God. 1848. razdijelila je XIX. stoljeće na dvije cjeline. Prva se čini kao odjek s pariških barikada i priprava za prijelomne događaje, dok je druga polovica stoljeća sva u znaku novih pristupa pitanjima života i međusobnim ljudskim odnošajima. Subotica je također u XIX. stoljeću bila poprište mnogih sukoba, područje teških lomova i raskrižja mnogih zamisli i raspoloženja. U događajima 1848. i 1849. Subotičani su sudjelovali uglavnom kao carski vojnici, pa su ih iznenadne promjene bacale u vrtlog i bojeve poput onoga kod Kaponje (4. ožujka 1849).⁹⁰

U preporodnom razdoblju povijesti bačkih Bunjevaca Subotica je središte u koje upiru poglede domoljubno raspoloženi kulturni djelatnici, predvođitelji stranački, borci za prava ljudska općenito i radnička posebice. U Subotici je izlazilo najviše novina bačkih Bunjevaca⁹¹, u njoj se tiska⁹² najrašireniji godišnjak »Subotička Danica«; u naše doba sjedište je biskupije⁹³ u njoj je bila i *Pučka kasina*, *Matica subotička*⁹⁴, bila su uredništva »Nevena«, »Hrvatskih novina«, »Klasja naših ravni«, »Kola mladeži« i dr. U njoj su bile družbe i društva, športska (»Bačka«, »Zrinski«), kulturna (»Neven«), dobrotvorna (Dobrotvorna zajednica Bunjevaca), za mladež (Divojačko društvo, Bunj. momačko kolo, Orlovi i dr.).⁹⁵ U prikazu društvenoga, kulturnog i umjetničkog života Subotica ima iznimno značenje i ne može se mimoći. Jammačno treba i u takvu prikazu razlikovati ono što je učinjeno i stvoreno do 1918. od onoga što se uradilo između dvije svjetske vojne. Najnovije razdoblje od 1945. pa do naših dana traži posebnu pozornost i proučavanje.

U sažetom povijesnom prikazu treba upozoriti da je Subotica bila središte odlučnih zbivanja među bačkim Hrvatima. Za naše sunarodnjake ona je bila uvijek *Subotica* tako su je uvijek imenovali i nazivali, ali osim mađarskog imena grada *Szabadka* dvaput je naselje odlukom vlastodržaca mijenjalo svoje ime: *Sancta Maria/Sveta Marija/Szent Mária* (kao trgovište) a zatim *Maria Theresiopolis/Mariatheresiopolis* (u prigodu proglašavanja slobodnoga kraljevskog grada).

Bez raščlambe društvenih i gospodarskih odnošaja u Subotici treba upozoriti na sačuvane drevne toponime na širokom subotičkom području, kako je spomenuto.

II.

Bilješke o hrvatskim toponimima u Subotici temeljim na vlastitom istraživanju i uz pomoć dobnih kazivača mjesnih žitelja (i u vlastitoj obitelji —

⁸⁹ Usp. FsS, 85.

⁹⁰ BBV, I, 192; IVANYI, I, 467.

⁹¹ BSB, 769 (registar bunj-šokaških novina i listova).

⁹² BSB, 748—757.

⁹³ Subotička Danica za 1928, 40—68; *Schematismus primus*, s. v.

⁹⁴ Pučka kasina od god. 1878; Matica subotička od 1934.

⁹⁵ FsS, 91. bilj. 494.

među rodbinom) te na knjigama *Istvána Iványja*, *Lajče Budanovića*, *Kate Prčić*, *Kornéla Györe*⁹⁶, *Lászla Szekeres*⁹⁷ i drugih.

U popisu hrvatskih subotičkih toponima nametnula su se pitanja o području koje se istražuje u ovome radu te o slijedu kojim treba bilježiti podatke. Iz sažetog prikaza povijesti Subotice treba zaključiti da su se gradske međe pomicala, mijenjale. Madžarski pisac subotičke povijesti *István Iványi* nije u svojim knjigama isticao spomenuta pitanja, ali noviji pisci *László Szekeres* i *Kornél Györe*⁹⁸ pišu o njima. Treba pripomenuti zato slijedeće podatke: područje Subotice krajem XVIII. stoljeća bilo je 1156,8 km², ali nakon što su naseljena mjesta *Bajmok*, *Čantavir* i *Sandor* (Aleksandrovo) subotička je općina obuhvaćala 956,6 km². Kada je god. 1903. prigradsko naselje *Šandor* oblasno priključeno Subotici, protezao se grad na 974 km², a povlačenjem trianonske državne granice smanjeno je gradsko područje na 809 km².⁹⁹ Pripominjem da je o dvanaest subotičkih »pustara« na kojima su se razvila naselja *Bajmok*, *Čantavir*, *Đurđin*, *Kelebija*, *Ludoš*, *Sebešić*, *Tavan-kut*, *Tompa*, *Vantelek* (Pavlovac), *Verušić*, *Zobnatica* i *Žednik* već bilo spomena, a objelodanjeni su također kraći radovi.¹⁰⁰ O njima se neće raspravljati u ovom radu, nego o toponimima na gradskom području.

Kojim pak slijedom treba zabilježiti hrvatske subotičke toponime, ja-mačno je prepušteno svakom istražitelju i piscu: može početi od jezgre, središta grada i širiti posao prema rubovima naselja. Povijesni podaci o pojedinom imenu mogu također biti polazište i mjerilo u radu, kao što nekim piscima može biti odlučno u istraživanju žiteljstvo: gustoća naseljenosti, društveni i gospodarski sastav, građevinski izgled i sl. Mogu biti i drukčiji, različiti pristupi. No, u prigodi višestoljetne obljetnice pisanog spomena Subotice čini se najprikladnijim slijediti tragom povijesnih podataka.

Najprije treba imati na umu da su najstariji povijesni spomeni pojedinih gradskih dijelova slijedeći: *Agina bara*, *Bajnat*, *Bajski vinogradi*, *Ciganska bara*, *Gat*, *Jasina bara*, *Ker*, *Mlaka* i *Rogina bara*.¹⁰¹ Osobno mi se čini najstarijim dijelom današnje Subotice područje poznato pod nazivom *Ker*, južni dio grada, u stanovitom smislu višem od ostalih, omeđen gradskim dijelovima *Gatom* i *Mlakom*.¹⁰² Prema podacima koje je objelodanio *György Györffy*¹⁰³ spominje se *Ker* u doba ugarskog kralja *Bele III.* god. 1193. u darovnici viteškom redu *Ivanovcima* u *Stolnom Biogradu* (*Székesfehérvár*). Unatoč po-

⁹⁶ Povijest grada Subotice koju je napisao *István IVANYI* u dvije knjige spomenuta je već u ovom radu nekoliko puta pod punim naslovom i u karticama.

⁹⁷ *Kornél GYÖRE*, *Szabadka településképe*. Subotica, 1976., 5—11.

⁹⁸ *László SZEKERES*, *Szabadkai helynevek*. Subotica/Szabadka, 1975., 5—6.

⁹⁹ *K. GYÖRE*, *nav. dj.*, 9—10.

¹⁰⁰ Ante SEKULIĆ, *Povijest trinaest subotičkih toponima*, *Onomastica jugoslavica*, 9 (1982), 121—127. — ISTI, *Značajke bunjevačkoga narodnog života u Žedniku do sredine XX. stoljeća*, *Zbornik za narodni život i običaje* (..), 49. Zagreb, 1983., 575—587.

¹⁰¹ Usp. *K. GYÖRE*, *nav. dj.*, 43—44. — *L. SZEKERES*, *nav. dj.*, 9, 10, 11, 25, 27, 34, 42.

¹⁰² *L. SZEKERES*, *nav. dj.*, 27.

¹⁰³ *György GÖRFFY*, *Árpád kori Magyarországi történeti földrajza*. Budapest, 1966., 722.

zornosti glede podatka držim vjerojatnim da je područje današnjeg Kera (župa sv. Roka) bilo vrlo rano naseljeno. Na stanovitoj uzvišici, iznad Mlake i Gata bilo je jamačno privlačnije za prebivanje i izgradnju nastambi od drugih. Zbunjuje međutim činjenica da je današnji dio grada bio udaljen od subotičke tvrđave pa je dopušteno razmišljati zašto je i kako kraljica Euphrosina, udovica kralja Geze II. darovala posjed Ker poznatom viteškom redu. U ispravi se doslovce veli (u prijepisu): Haec igitur sunt nomina prediorum quae a domina matre nostra praefato monasterio sunt collat (...) Querequi (...)».¹⁰⁴ Bela III. je ovim riječima — kako je spomenuto — majčinu darovnicu potvrdio, a još treba pripomenuti jasniji podatak iz isprave: (...) In Quer ad tria a (ratra).«¹⁰⁵ Ker je mijenjao gospodare: bio je u posjedu dvorskog i crkvenom s površinom oranica (terra arabilis). Još uvijek se ne može pouzdano utvrditi kako je došlo do spajanja subotičke tvrđave i Kera u jedinstveno naselje (premda se pričinja kao jednostavni postupak) pod nazivom Subotica (na štetu povijesno dobnijeg Kera).

Ker je toponim vjerojatno romanskog korijena, no u tom dijelu grada žive Hrvati od davnine do naših dana. Župna crkva sv. Roka, škola i negdašnja (do ukinuća) društva djelovala su pod vodstvom istaknutih hrvatskih prvaka Blaška Rajića (1878.—1951.) i Ivana Kujundžića (1912.—1969.).¹⁰⁶ Područje nije mijenjalo svoga imena pa je toponim Ker tijekom niza stoljeća nepromijenjen u ispravama svih oblasnih poglavara i u svagdašnjem govoru žitelja.

O najstarijim dijelovima današnjeg gradskog područja trebat će još napornih istraživanja. Pri spomenu Kera nehotice nameće se razmišljanje o području zvanom *Bajnat*. I taj je dio grada na uzvišici u odnošaju prema nizu drugih, a k tomu su iskopavanja krajem prošloga stoljeća (oko 1894) otkrila grobove (gotske, avarske) iz doba pomicanja naroda na ovom području, pače su otkriveni ostaci iz halštatskog doba.¹⁰⁷

Bajnat (možda najstariji naseljeni dio grada) omeđen je Senčanskim putem, Malim Palićom i Mlakom. Prema povijesnim podacima subotičko poglavarstvo držalo je Bajnat periferijom: 1790. ondje su pekli opeku, a 1820. kraljevski je povjerenik naredio premjestiti onamo na Bajnat sve poslove proizvodnje opeke, pa i one uz Somborsku kapiju. Kada je zatim 1928. gradsko poglavarstvo rješavalo prostore za groblje, odredilo je na području Bajnata površinu za današnje »Senčansko groblje«.¹⁰⁸ Kada je pak u srpnju 1831. izbila kuga, podignuta je na području Bajnata privremena bolnica od dasaka za stotinjak bolesnika i dopušteno je da od kuge umrli budu ondje

¹⁰⁴ Ondje.

¹⁰⁵ E. JAKUBOVICH — D. PAIS, *Omagyar olvasókönyv*. Pécs, 1929., 54—60.

¹⁰⁶ *Schematismus primus dioecesis Suboticanae* ad annum Domini 1968. Suboticae, 1968., 159, 137.

¹⁰⁷ Joseph HAMPEL, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, II. Braunschweig, 1905., 832. — Béla SZÓKE, *A. Közép — Duna — medence magyar honfoglalás — és kora Arpád-kori sírfeletei*, II. Budapest, 1962., 67. — István IVÁNYI, *Szabadka (...) története*, II., 174.

¹⁰⁸ Na *Senčanskom groblju* u Subotici ukopani su naseljenici onoga, bajnat-skog područja, prvenstveno župljani subotičke župe sv. Jurja.

pokopani.¹⁰⁹ Pripominjem da je na području Bajnata sve do nedavno bila gradska klaonica.

Uvijek, dakle, na periferiji današnjega grada Bajnat je međutim, kako je spomenuto, već u davno doba bio naseljeno područje, posebice dio okrenut prema Mlaci i Malom Paliću.

Mlaka je područje južnog dijela grada, nekoć jamačno pašnjak (močvarno tlo), ali sasvim je pouzdana vijest da su u drugoj polovici XVIII. stoljeća ondje podignute nastambe. Kada je god. 1870. bio visok vodostaj, nastambe su se srušile jer su većinom bile »nabijanice« (zemljane nastambe). Područje Mlake koje je graničilo s Kerom stariji hrvatski svijet nazivao je Kerskom Mlakom.¹¹⁰ Tumačenje natuknice *mlaka* uz *Akademijin Rječnik* (ARj 6, 831) nalazi se također u *Etimologijskom rječniku* (...) Petra Skoka (II, 440) s pripomenom da je u subotičkom toponimu shvaćena kao močvara, podvodno tlo. Naime, u govoru bačkih Hrvata mlaka nije bara, poglavito ne »bara koja se zimi ne smrzava«.

Bajnat, Ker i Mlaka su subotički toponimi koji su drevni, izvorno zabilježeni i do danas sačuvani u svih žitelja; nema spomena da ih se preinačavalo (»madžariziralo«).

Budući da je Subotica izgrađena na neravnom području, a većim dijelom na niskom »podvodnom« tlu, ne treba se čuditi što nekoliko gradskih područja čuva do danas nazive Agina bara, Ciganska bara, Jasina bara/Jasi bara i Rogina bara.

Agina bara je područje u istočnom dijelu grada prema Paliću (oko nogometnog igrališta i Radanovca), a spominje se pod istim imenom god. 1744., zatim 1768. i 1771. Prema sačuvanim iskopinama jamačno su ondje nekoć bile avarske nastambe. Danas je područje naseljeno, ulice su lijepo uređene.¹¹¹

Nekoć na rubu grada bila je Ciganska bara, izvan gradskih zidina, na području oko Majšanskog puta. Područje je danas naseljeno i ime su joj nadjeli žitelji koji su na močvarnom rubnom tlu živjeli u skromnijim nastambama.¹¹²

U povijesnim spisima češće se spominje Jasina/baru (Jasi bara, madž. Jaszi bara). U prošlosti su podzemne vode nanosile goleme štete na području koje se prema starijim zemljovidima pružalo na sjeveru do kelebijskog zemljišta a na zapadu zahvaćalo dio Velikog rita. Oko god. 1880. Jasina bara je isušena, podignute su nastambe, a mladi naraštaj vjerojatno ne zna o negdašnjem izgledu tla na kojemu su izgrađeni domovi.¹¹³

Rogina bara je gradsko područje koje se proteže od današnjega željezničkog glavnog kolodvora prema središtu grada u smjeru sjever-jug. Spominje se u povijesnim spisima često, jer je njezino strateško značenje za srednjovjekovno naselje bilo golemo, a također u graničarsko doba.

¹⁰⁹ Usp. L. SZEKERES, *Szabadkai helynevek*, 11.

¹¹⁰ Isto djelo, 34.

¹¹¹ Isto djelo, 11.

¹¹² K. GYÖRE, nav. dj., 174 (zemljovid).

¹¹³ Usp. L. SZEKERES, nav. dj., 25. — I. IVANYI, *Szabadka* (...), I., 155.

O prvom od dva člana toponima zanimljivost je zabilježio L. Szekeres: od starijih osoba čuo je kako područje nazivaju *Rokinom barom*,¹¹⁴ dakle: *Rogina* — *Rokina*. Međutim, najprije strateški korisno i značajno područje grada¹¹⁵ postalo je kasnije smetnjom njegovu razvitku pa je kraljevska ugarska komora naredila god. 1764. neka se ondje zasade stabla, a 1794. naredbom je započelo isušivanjem močvare, a na isušenom je pak zemljištu trebalo graditi stambene kuće. Posao oko isušivanja napredovao je postupno, a još 1840. u jednom od prokopa za oticanje vode kupala su se djeca. Današnje velike, lijepe i »gospodske« kuće i palače u tom dijelu grada podignute su na nekoć močvarnom tlu. Park pred željezničkim kolodvorom uz zgradu negdašnjeg okružnoga i kotarskog suda podignut je također na močvarnom tlu Rogine bare (oko 1888.), a još su i danas velike platane ures dopadljivog parka. — Rogina bara je zatrpana i osušeno tlo je iskorišteno, ali toponim od pamtivijeka nije mijenjao svoga imena.

U nizu subotičkih toponima koji su u svezi s površinskim i podzemnim vodama treba spomenuti još neke:

Palić je jezero istočno od grada, vodena površina koja se pruža od istoka prema jugoistoku, nedaleko državne ceste Subotica—Segedin (Szeged).¹¹⁶ Nekoć je ondje bilo skromnije naselje, zatim selo, pa pustara koja se spominje 1462. U tursko doba na tom je području 10 poreskih obveznika. Toponim je načinjen prema latinskoj imenici *palus* (-dis) vulgarnolatinski *palūde*, ubilježen je u ispravama kao *Palij*, *Pality*.¹¹⁷ Prema sačuvanim znacima negdašnje crkve (Pálegyháza)¹¹⁸ i seoskog groblja pretpostavlja se opstojnost drevnog naselja uz jezero, ali još nisu obavljena iskopavanja. Naselje je udaljeno oko 7 km od središta Subotice, no u novije doba sve su brojnije nastambe koje kao da smanjuju udaljenost. Čini se da je nakon turske uprave naselje Palić u svemu priključeno gradu, a 1850. u zamislama subotičkog gradskog poglavarstva bila je izgradnja paličkog kupališta i ljetovališta. Pripomenuti je potrebno da dio spomenutih paličkih ruševina puk i danas naziva *Gradina*. Toponim Palić je do danas sačuvan, nije pomadžaren niti je preimenovan, ali se ispisuje također i prema mađarskoj ortografiji *Palics*.

Ovčarsko pojilište je zabilježeno 1820. na katastarskom zemljovidu¹¹⁹ kao mjesno ime za područje na obali Malog Palića, u južnom dijelu današnjih ugarnica zvanim *Tuk*.¹²⁰ Toponim je nastao u svezi gospodarskog života. Poznato je, naime, da su bila nekoć brojna stada ovaca na poljima oko Subotice o kojima su se brinuli *čobani* (pastiri) i njihovi *bojtari* (pomoćnici). Ugarnice, oranice koje se protežu između Subotice i Palića od davnine žiteljstvo naziva zajedničkim imenom *Tuk*. Nakon zemljišne razdiobe spome-

¹¹⁴ L. SZEKERES, nav. dj., 42.

¹¹⁵ K. GYÖRE, nav. dj., 18, 43, 50, 58, 82, 83.

¹¹⁶ I. IVANYI, I., 141—145. — K. GYÖRE, nav. dj., 101—103.

¹¹⁷ Usporedi toponim *Palit* (< *palūde*) na Rabu.

¹¹⁸ L. SZEKERES, nav. dj., 37. — *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, III (1971), 8, 86.

¹¹⁹ Zemljovid u povijesnom *Istorijskom arhivu Subotice*, br. 39 — Usp. L. SZEKERES, nav. dj., 37.

¹²⁰ I. IVANYI, II., 124, 135, 181, 185.

nutih oranica, uključujući i područje *Kamenite grede* god. 1786/87., skupno je ime za taj gradski dio: *Istočne ugarnice*.¹²¹

*Petreševa česma*¹²² bila je rječica koja je tekla zapadnim rubom netom spomenutog Tuka prema segedinskim vinogradima, zatim je skretala prema *Šandoru* (Aleksandrovu, nekoć prigradskom naselju, danas dijelu grada) i ulijevala se u Palić (Mali Palić). Prema rječici nazvano je područje oranica koje su dopirale sve do Bajnata; spominje se god. 1798. U svagdašnjem se govoru toponim više ne čuje.

Subotički su toponimi osim sa gradskim reljefom vezani i za povijesni razvitak naselja. Na poseban način to svjedoče imena *gradskih vrata* ili *kapija*.¹²³ Poznato je, naime, da je Subotica stekla povlasticu slobodnoga kraljevskog grada 1779. Ta je činjenica (prema tekstu ugovora i povelje) nametnula gradskom poglavarstvu niz obveza među kojima je bilo uređenje naselja izvana i iznutra. Tako je trebalo između ostaloga omeđiti grad pa je poglavarstvo odlučilo opasati naselje prokopima, šančevima i učvrstiti zidovima. Već god. 1780. iskopani su šančevi, ali zidove nisu niti počeli podizati. Međutim, na mjestima gdje su se šančevi doticali s državnim drumovima (ulaz, izlaz) ostavljeni su prolazi koji su nazvani kapijama. Imenicu su prihvatili kasnije i madžarski žitelji. Budući pak da je grad bio raskrižje putova, postojale su slijedeće kapije: Bajska, Halaška, Majšanska, Šandorska, Segedinska, Senčanska i Somborska kapija (madžarski: a bajai, halasi, majsai, sándori, szegedi, zentai és zombori kapu). Uz spomenute kapije podignute su 1783. mitnice i stražarnice. Ubilježene su kapije i na tlocrtu grada 1869. Danas više nema kapija ni mitnica, ali je ime lokaliteta sačuvano u svagdašnjem govoru subotičkih Hrvata i Madžara.

Na području grada, makar u dopuštenim okvirima, treba upozoriti na još nekoliko toponima (abecednim slijedom).

Bajsko groblje je središnje i najprostranije. Počelo se koristiti god. 1777. ali nije bilo na današnjem području nego gdje su danas ulice Gajeva, Pešta-lićeva, Crnkovićeva i druge, a zatim je pomaknuto prema zapadu. O groblju je opsežnije pisao I. Iványi.¹²⁴

Bucke su vanjski dio grada,¹²⁵ područje pjeskovito na kojemu su dobri vinogradi i brojne kuće za odmor. Toponim sačuvan u govoru Hrvata i Madžara.

Bukvac je naziv za šumu kao i za močvarno tlo uz Majšanski put.¹²⁶ Toponim je sačuvan do naših dana jednako u govoru Hrvata i Madžara.

*Dudova šuma*¹²⁷ područje je uz Halaški put koje je 1780. zasađeno dudovim stablima. U govoru bunjevačkih Hrvata toponim je i danas u uporabi dok je u madžarskom *Sétaerdő*.

¹²¹ Isto djelo, 135, 185. — Zemljovidi br. 34 i 39. *Ist. arhiv Subotice*.

¹²² Isto djelo, ondje.

¹²³ Isto djelo, 56.

¹²⁴ I. IVÁNYI, II., 210, 319.

¹²⁵ Isto djelo, 210. — Zemljovid br. 6, *Ist. arhiv Subotice*.

¹²⁶ L. SZÉKERES, nav. dj., 15.

¹²⁷ I. IVÁNYI, II., 216. — L. SZÉKERES, nav. dj., 45.

Gat je dio grada omeđen današnjim ulicama Palmotićevo, Zemunskim (Beogradskim) putom, Hadnadjovim sokakom i Gundulićevo ulicom.¹²⁸ Međutim, nije oduvijek spomenuto područje bilo tako obilježeno. *Gat* se spominje u nizu isprava, primjerice 1787., 1788., 1821. Toponim je jednako sačuvan u govoru domaćih Hrvata i Mađara te upozorava na davnu topografiju ovoga gradskog područja.¹²⁹ Tumačenje u rječniku P. Skoka (I., 554).

Gromilica je toponim zabilježen na zemljovidu iz god. 1780. Danas ga je teško pouzdano utvrditi.¹³⁰

Đalino pojilo (Gyalino poilo) zabilježeno je na katastarskom zemljovidu što ga je izradio G. Vlašić (Wlassits) god. 1801. u prikazu ugarnica Tuk, a 1820. ubilježeno je kao *Gjalino polište*.¹³¹

Jasenovac (Jesenovac, Jeszenovac, Jeszenova) spominje se nekoliko puta u ispravama, primjerice god. 1768., 1771.¹³² Toponim je sačuvan i danas u govorima domaćih žitelja.

Jendečine ubilježene su na katastarskom zemljovidu vinograda u Buckama god. 1823. i 1824. Nekoć valjda značajni prokopi kroz žedne vinograde. Ne spominju se u svagdašnjem govoru.¹³³

Klarin grob upisan je na zemljovidima 1779. i 1789. na širem području grada koji je u ono doba stekao već spomenutu povlasticu slob. kralj. grada. Toponim nije više u uporabi.¹³⁴

Popišana greda (Popischana greda) bila je uzvišica na širem području grada, na starom Bajskom putu (nadm. visine 134) ubilježena na zemljovidu iz god. 1776. Ime danas nije u uporabi.¹³⁵

Progon je skupno ime za niz »progona blaga/stoke« na pašnjake u Zapadnim, Istočnim i Šandorskim ugarnicama. Uredbama gradskog poglavarstva uređeno je kada i na kojem području stada mogu biti smještene u doba sjetve i gdje im je dopuštena ispaša. Označeni su bili »putovi« blaga kroz njihve do označenih mjesta. Bili su to negdašnji »progoni«.¹³⁶

Radanovac je некоć bilo područje oranica i vinograda između Subotice i Palića, danas je međutim prigradsko naselje na kojemu je manje vinograda, ali su brojne obiteljske kuće s prostranim dvorištima i vrtovima. István Iványi spominje toponim nekoliko puta¹³⁷, a do danas je sačuvan u izvornom obliku. Poznato je izletište Radanovačka šuma.

¹²⁸ Danas (lipanj 1991) nazivi spomenutih ulica jesu: Palmotićevo, Vlad. Gortana i Iv. Gundulića, U tekstu su sačuvana imena koja su nadjenuli domaći Hrvati oko 1920.

¹²⁹ I. IVANYI, II., 304. — Zemljovid br. 22, *Ist. arhiv Subotice*.

¹³⁰ Zemljovid br. 15, *Ist. arhiv Subotice*. — Usp. L. SZEKERES, nav. dj., 22.

¹³¹ Zemljovid br. 34. i 39, *Ist. arhiv Subotice*. — Usp. L. SZEKERES, nav. dj., 22.

¹³² Usp. I. IVANYI, I., 159; II., 205.

¹³³ Zemljovid br. 52., *Ist. arhiv Subotice*.

¹³⁴ I. IVANYI, II., 126. — Zemljovid br. 6; Zemljovid G. Vlašića 1799.

¹³⁵ Usp. L. SZEKERES, nav. dj., 40.

¹³⁶ I. IVANYI, II., 210.

¹³⁷ Isto djelo, II., 134, 206, 210.

Razbojište se spominje 1744. a prema nekim mišljenjima poznato je bilo i u tursko doba.¹³⁸ Čini se da toponim nije vezan za današnje gradsko područje.

Starogrobljanska ulica, koju mađarski pisci bilježe kao *Ótemető utca*, nazvana je bila prema negdašnjem starom gradskom groblju. Spomenuto se groblje nalazilo na području današnjih ulica Sudarevićeve (M. Gupca) i Harambašićeve. U prošlom stoljeću još se današnja Harambašićeva ulica nazivala Starogrobljanskom.¹³⁹

Senta je južni dio grada između Senćanskog puta (prema gradu Senti) i Petrovaradinskog puta (kasnije, nakon 1918. imenovana Ulica Paje Kujundžića, a 1946. Uicom braće Radića).¹⁴⁰ U spomenutom je dijelu gotička župna crkva sv. Jurja u kojoj je župnikom bio Pajo Kujundžić, kulturni i društveni djelatnik među bačkim Hrvatima (umro 1915.). Toponim je od davnine u govoru žitelja, ne samo Hrvata nego i svih koji nađu u Subotici svoja boravišta i prebivalište.

Šandor je nekoć bio prigradsko naselje *Schandort* u koje su se naselili Nijemci obrtnici krajem XVIII. stoljeća.¹⁴¹ Proteže se na južnom dijelu grada, a spominje 1764. Bilo je sporova između gradske uprave i spomenutog naselja koje je vjerojatno nastalo na ruševinama onoga koje je postojalo između XI. i XIV. stoljeća. Arheološka iskopavanja otkrila su ostatke negdašnje crkve i nastambe. Od 1904. prigradsko naselje postalo je sastavno područje grada (XII. gradska četvrt), a nakon 1918. nazvano je Aleksandrovo. Na spomenutom području bili su nastanjeni Nijemci, Hrvati i Srbi. Toponim je sačuvan u svagdašnjem govoru do danas.¹⁴²

Vučidol je zapadni dio grada između Somborske kapije, nogometnog igrališta »Bačka« i pruža se prema jugoistoku.¹⁴³ Za tumačenje toponima treba imati na umu činjenicu da je nekoć kroz spomenuto područje tekao potok prema Mlaki. Protok vode je već 1780. uređen (dijelom Beogradski put počiva na negdašnjem prokopu). Vučidol se spominje u ispravama, zabilježen je na gradskim pločrtima (1788., 1822.). Toponim pripada skupini izvedenih i načinjenih prema osobnom imenu, odnosno imenici *vuk* (lupus, kurjak), koje spominje P. Skok u svome rječniku (III., 635—636), primjerice *Vučitrn*, *Vučeravan*. — Toponim je i danas u uporabi u govoru domaćeg starosjedilačkog subotičkog žiteljstva.

Mali Bajmok, naseljeno područje s obje strane Somborskog puta, bilo je prigradsko naselje sve do novijih dana. Područje nije mijenjalo svoje ime do danas.

¹³⁸ I. IVANYI, I., 155, 159; II, 117, 134.

¹³⁹ Usp. Gábor TORMASY, *A szabadkai római kath. főplebánia története*. Szabadka, 1883., 30.

¹⁴⁰ I. IVANYI, II., 304. Usp. Ante SEKULIĆ, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*. Split, 1978., 94, 955.

¹⁴¹ I. IVANYI, II., 185, 632.

¹⁴² Nerazložno je tumačiti toponim Šandor s pomoću imena srpskog kralja Aleksandra. Ni danas nije u uporabi, dnevnoj, svagdašnjoj Aleksandrovo nego Šandor.

¹⁴³ I. IVANYI, II., 625. — Zemljovid, br. 40, *Ist. arhiv Subotice*.

U abecednom slijedu možda je trebalo spomenuti *Židovsko groblje* koje se i danas nalazi na kraju Halaškog puta (sučelice negdašnje željezničke postaje Subotica — Pregrađe), gdje je locirano odlukom gradskog poglavarstva još god. 1777.¹⁴⁴ Nakon što im je dopušteno nastaniti se u Subotici, Židovi su utemeljili svoju vjersku zajednicu, gospodarski su ojačali, podigli su svoje škole, svoju bolnicu, a početkom stoljeća izgradili su i lijepu sinagogu.

U bilješkama o hrvatskim subotičkim toponimima trebalo bi spomenuti još brojne poput slijedećih: *Žuta kuća* — golema zgrada u Strossmayerovoj ulici, čuvena kao mađarsko mučilište, danas pak upravna zgrada »Severa«, — *Kod kapele*, područje oko zavjetne kapele sv. Roka, — *Biskupija*, biskupski dvor i okružje oko njega, — *Pidina čoša*, raskrižje na početku Beogradskog puta, Palmotićeve, Pletikosićeve (danas: Romanijske) i Vilsonove (danas: Marxov put) ulice, — *Kod Trojstva*, trg na sjevernom području ispred Gradske kuće, okupljalište ljudi oko kipa Presv. Trojstva koji se nalazio u središtu trga (danas je kip premješten između stolne crkve i Biskupije), — *Korzo*, šetalište glavnom ulicom od Gradske kuće prema Željezničkom kolodvoru, — *Kersko groblje* — ukopište prvenstveno za kerske župljane rubno područje grada i spomenute župe, — *Gabrić-ćuprija*, poznati most preko kojega je prelazio svaki bračni par na povratku s vjenčanja uvjeren u »sriću«; stari most je podignut na kraju negdašnjeg Petrovaradinskog puta »priko Voka« kako bi se moglo zaprežnim kolima prijeći preko kanala koji je sve do nedavna tekao od gradskog središta prema Malom Paliću, — *Vašarište*, sajmišni prostor, kojega više nema; u Subotici su se održavali tjedni sajmovi ponedjeljkom i petkom te 4 velika godišnja sajma, — i niz drugih toponima ispisanih iz isprava i zabilježenih u neposrednom razgovoru sa žiteljima. Ima u spomenutim bilješkama zanimljivosti koje potvrđuju suživot Hrvata s Mađarima; primjerice mađarski toponim *Kertváros*¹⁴⁵ — novo gradsko naselje podignuto nakon II. svjetskog rata na području Agine bare, Radanovca i dijela Segedinskih vinograda — prihvatili su i Hrvati s prilagodbama vlastite sklonidbe i sprege.

* * *

Prema podacima koji su na temelju isprava, rasprava, zemljovida, knjiga i vlastitih bilježaka korišteni u ovom radu može se zažeto zaključiti:

Subotica je drevni grad koji se odlučio tijekom 1991. proslaviti 600. obljetnicu prvoga spomena u ispravama. Tijekom niza stoljeća mijenjao je grad svoje ime što potvrđuju spisi, isprave, povelje. Hrvati su ga kao starosjedilačko žiteljstvo postojano zvali Suboticom.

Dijelovi grada su, međutim, stariji od njegova središta, prvenstveno *Ker* i *Bajnat*. Budući da arheološka iskapanja još uvijek nisu okončana, treba se nadati da će obljetničko slavlje potaći zauzetost i poslove oko toga. Otkrića su uvijek nagrada za uloženi napor.

¹⁴⁴ I. IVÁNYI, II., 319.

¹⁴⁵ L. SZEKERES, nav. dj., 27 — K. GYÖRE, nav. dj., 96, 97.

Bilješke o hrvatskim toponimima nametnule su niz teškoća oko gradskog područja koje treba biti uključeno u obradu. Zatim oko pouzdanosti pisanih podataka i zemljovida, te još živih sugovornika. Budući da su već zabilježeni podaci o negdašnjim subotičkim pustarama na kojima su se razvila naselja, pozornost je usmjerena na gradsko područje (u užem značenju).

Tragom podataka hrvatski toponimi vezani za tlo i poslove žiteljstva zabilježeni većinom u razdoblju od XVIII. do XX, stoljeća sačuvani su do danas u svagdašnjem govoru. Većinom su ih prihvatili i drugi sužitelji što može uputiti na zaključak da je »većinsko stanovništvo« utjecalo na one koji su se doselili kasnije. U novije doba (zadnjih pedesetak godina) prihvatili su i subotički Hrvati tuđe toponime (za novije dijelove gradskih naselja), ali su ih prilagodili svojoj jezičnoj kulturi.

Lokacija pojedinih gradskih toponima opisana je prema podacima na zemljovidima i osobnom poznavanju grada.

Više povijesno-zemljopisni rad nego sociološka raščlamba moj prilog i nije želio biti drugo nego prinos obljetničkom slavlju zavičajnoga grada; možda i poticaj naraštajima, znanstvenicima u radu za boljitak svih subotičkih žitelja.

Zusammenfassung

KROATISCHE TOPONYMEN IN SUBOTICA

Inmitten der Ebene von Bačka erhebt sich Subotica, das nach seiner Lage, Wirtschaft, Zugangswegen und seinen allgemeinen Lebensbedingungen immer eine Stadt war, in der Gruppe der grössten und bedeutendsten im Lande, in deren Gefüge es administrativ eingeschlossen war. Trotz der Befunde (Ausgrabungen, Abhub u. z.) von der Siedlung, die einstmals an der Lage der heutigen Stadt bestand, behandelt diese Arbeit die ersten Übertragungen, den Namen und die Herren des ehemaligen SUBATKA (SABATKA, SABATSKA, SZABADSKA, SUBOTITZ). Die Stadt entstand Mitte des 13. Jahrhunderts, wahrscheinlich zur Zeit des Königs Bela IV. In der Urkunde wird es zum ersten Mal erwähnt im Jahre 1391 als *libera villa regia*, dann als *oppidum* und schon im Jahre 1504 ist es *catrum*, 1743 ist es Kamenstadt *Szent Mária* und im Jahre 1779 freie königliche Stadt *Maria Theresiopol*. Später gab es mehrere schriftliche Berichte.

Im zweiten Teil des Artikels sind auf Grund eigener Untersuchungen, Literatur und Archivmaterial in Reihenfolge die Toponymen in der Stadt Subotica veröffentlicht (z. B. *Ker*, *Bajnat*, *Jasi-bara*, *Rogina bara*, *Radanovac* u. a.).